

Educatieve natuurbescherming en massa-communicatiemiddelen

„Adult education does not mean a distribution of knowledge, but an initiation in the art of every day life”.

J. Dumazedier (1).

De educatieve natuurbescherming is een onderdeel van wat men zou kunnen noemen „volksopvoeding in het algemeen”. Van deze volksopvoeding geeft prof. dr. H. D. de Vries Reilingh (2) de volgende definitie: „volksopvoeding is alle opvoeding, die het gehele volk tot bestemming heeft. Dus zowel binnen het bereik van alle lagen der bevolking als gericht op de vorming van een bewust volksleven in sociaal verband”.

Wanneer men stelt, dat opvoeding in het algemeen gesproken een doelgerichte vorming is, een overdracht van normen en gedragsregels, dan geldt dit evenzeer voor de volksopvoeding.

In de loop van de 19e eeuw was de opvoeding nog een natuurlijke en uitsluitende taak van de ouders. Naderhand heeft het gezin grote gedeelten van zijn opvoedende functies moeten prijs geven. De ouders moesten steeds grotere onderdelen overlaten aan de school en aan organisaties op het gebied van jeugdvorming en volksontwikkeling. Daarmee verplaatste zich een belangrijk deel van de opvoeding naar centra buiten het gezin.

Wij zullen hier niet ingaan op de vraag of dit een gezonde ontwikkeling is. Wij hebben deze ontwikkeling te aanvaarden en daarmee het feit, dat de school in toenemende mate de functies van het gezin overneemt. De school heeft door de stormachtige ontwikkeling van techniek, industrie en handel ook een veel centralere functie gekregen, dan zij had in de agrarisch-ambachtelijke tijd.

Geen wonder dan ook, dat een uitgave van „*International union for conservation of nature and natural resources*” begint met: „Het is tot u, onderwijzers van de hedendaagse jeugd, tot wie wij ons woord willen richten, want in uw handen ligt de toekomst van uw land.”

Welke taak de educatieve natuurbescherming in het Nederlandse onderwijs vervult of kan vervullen, wordt elders in dit speciale nummer uitvoerig beschreven.

Dat de cultuuroverdracht van ouders op kinderen binnen het gezinsverband te kort gaat schieten, is mede een gevolg van talloze nieuwe verschijnselen — bioscoop, sport, radio, televisie — die met de industriële revolutie gepaard gaan en die het gezinsverband lossen, althans anders maken. Niettemin is het Nederlandse volk nog steeds een zeer huiselijk volk, zoals blijkt uit het belangwekkende onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek naar de vrijetijdsbesteding in Nederland in de winter 1955-1956 (3).

	Uren per week	Thuis	Uit
Ontwikkeling	0,54	15 %	85 %
Ontspanning	16,94	62 %	38 %
Lektuur	5,4	100 %	—
Verenigingen	0,67	—	100 %

Men ziet uit deze cijfers, dat het lezen de verenigingsactiviteiten ove treft. Tevens valt op, dat men de ontspanning voor 62 % thuis zoekt en voor slechts 38 % buitenshuis. Bij het raadplegen van lektuur spelen kranten en tijdschriften een zeer belangrijke rol, terwijl bij het zoeken van ontspanning radio en televisie een zeer voorname functie blijken te vervullen. Pers, radio en televisie zijn massacommunicatiemiddelen, die een enorme „greep op de massa” hebben en die daardoor ook in belangrijke mate kunnen bijdragen tot verheffing van het culturele peil van de grote massa's. Men erkenne daarbij allereerst de bestaande situatie en houde rekening met het feit, dat het grote publiek nu eenmaal hoofdzakelijk vermak en verstrooiing zoekt. Daarvan uitgaande, kan men trachten om — met behoud van het grote publiek — door een aantrekkelijk „menu” een maximum aan vormende waarden te brengen aan de anders moeilijk bereikbare of zelfs onbereikbare massa. Het ligt in de lijn van de verwachting, dat bij de komende ontwikkeling van de televisie bij de geluidsomroep een ruimere plaats kan worden ingeruimd voor „information” en „education”. Hoe het zij, de door ons genoemde massacommunicatiemiddelen — pers, radio en televisie — kunnen een zeer belangrijke bijdrage leveren tot educatieve natuurbescherming en zij hebben dat ook reeds gedaan.

Toen omstreeks de eeuwwisseling het door Heimans en Thijssen ontstane „biologische réveil” op gang begon te komen (4), hebben de artikelen van Heimans in „De Groene” en van Thijssen in „Het Handelsblad” reeds geleid tot een veranderende mentaliteit van een groot deel van ons volk. In beide bladen hebben beide mannen ook de strijd kunnen aanbinden tegen de dempingsplannen van het Naardermeer, waardoor zij een deel van de massa — en ook de meerderheid van de gemeenteraad van Amsterdam! — achter zich kregen. Het Naardermeer werd gered (14 dec. 1904), de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten werd gesticht (23 dec. 1905), het Naardermeer werd gekocht (3 sept. 1906) en daarmee begon de stormachtige ontwikkeling van de natuurbescherming in Nederland, die zonder de hulp van de pers ondenkbaar zou zijn geweest.

Door hun artikelen in de dagbladen hebben Heimans en Thijssen en de vele anderen, die in hun voetspoor zijn getreden, inderdaad kans gezien de gehele ideeënwereld van duizenden in den lande te beïnvloeden. Zonder de hulp van de pers zou de natuurbeschermingsgedachte veel langzamer ingang gevonden hebben bij het Nederlandse volk en bij dit langzamere tempo zou vermoedelijk heel veel natuurschoon verloren zijn gegaan, dat nu gespaard kon blijven!

Vrijwel alle dag- en weekbladen hebben thans hun rubriek „natuurleven”, waarin ook allerlei actuele natuurbeschermings- en natuurverontreinigingsproblemen aan de orde worden gesteld en die tezamen een krachtige „greep op de massa”, doch tevens een sterke „greep op de overheid” hebben. Wie herinnert zich niet de hartverwarmende lawine van proteststukken in alle geleidingen van de Nederlandse pers, toen minister Staf enkele jaren geleden een aanslag waagde op onze waddeneiland? Een dergelijke „massabetoging” laat niet na diepe indruk te maken op regering, parlement en volk!

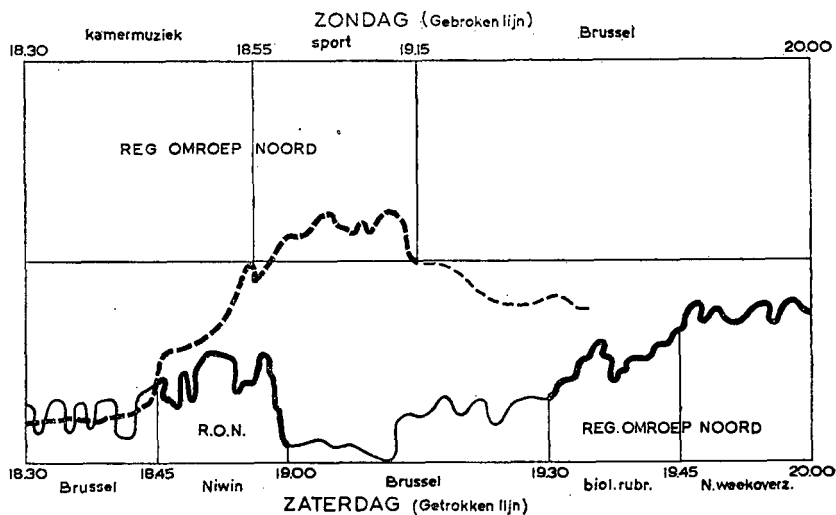
Niet te onderschatten is ook de invloed van de tijdschriften *De Levende Natuur*, *Natura*, *Amoeba*, *De Wandelaar*, *In Weer en Wind*, *De Zwerver*,

Natuur en Landschap, De Natuurwacht, waarin de gehele natuurbeschermingsgeschiedenis van ons land zich weerspiegelt en die gezamenlijk eveneens een imposante bijdrage tot educatieve natuurbescherming leveren. Ook Het Vogeljaar en de tijdschriften, die „Blijdorp” en „Artis” uitgeven, hebben hun speciale educatieve waarde.

Men noemt de pers in de ruimste zin van het woord wel de „koningin der aarde”. Zij kan in beperktere zin ook de „beschermvrouwe der natuurbescherming” zijn.

Reeds voor de oorlog gaf de Nederlandse Radio-Omroep incidenteel uitzendingen, die gewijd waren aan natuurstudie en -bescherming. Ook de Radio-Volksuniversiteit was toen al bezig. Na 1945 echter kwamen verschillende omroepverenigingen met vaste rubrieken op dit gebied, waarvan met name genoemd mogen worden: Dr. C. van Rijsinge (Tussen mens en nevelvlek), Dr. A. F. J. Portielje (Welk dier deze week) en de rubriek „Weer of geen Weer”, waarin Bert Garthoff meer dan eens onderwerpen als „De Beer”, „De Biesbos” en de daarmee gepaard gaande natuurbeschermingsproblemen aan de orde stelt. In laatstgenoemde uitzending mag schrijver dezes elke zondagochtend een en ander vertellen over „Wat leeft en groeit”, waarbij de natuurbeschermingszaken heus niet zijn uitgesloten! Voor de Regionale Omroep Noord en Oost gaat sinds 1945 elke week mijn rubriek natuurleven de lucht in, waarin dan meer regionale natuurbeschermingskwesities regelmatig aan de orde komen.

Voor het beoordelen van het nuttig effect van dergelijke uitzendingen is het allereerst van belang om de luisterdichtheid vast te stellen. Dit is mogelijk door metingen bij de radiodistributiecentrales, waardoor men kan constateren hoeveel stroom door de bezitters van distributie-ontvangers wordt verbruikt. Bij muziekuitzendingen mag men aan deze metingen niet een al te grote waarde toekennen, omdat het in vele gezinnen gebruikelijk is geworden de muziek te laten „staan” als „achtergrond” van het normale gezinsgebeuren. Men mag echter aannemen, dat dit bij het gesproken

woord niet of in veel mindere mate het geval is. Bijzonder instructief is in dit opzicht bijgaande grafiek — ontleend aan de studie van Dr. van Dijk (5) — die betrekking heeft op lijn 3 van de distributie, die ook de programma's van de Reg. Omroep doorgeeft. De biologische rubriek viel toen op zaterdagavond, en wel tussen 19.30 en 19.45. Men ziet, dat reeds voor 19.30 tijdens het uitgezonden programma van Brussel meer luisteraars gaan inschakelen, terwijl men na 19.30 de lijn verder ziet stijgen.

Ook uit de ontvangen reacties van luisteraars kunnen omroep en spreker een indruk krijgen van de invloed, die van de betreffende uitzending uitgaat. Vastgesteld mag worden, dat de bovengenoemde rubrieken zich in een grote belangstelling mogen verheugen, al is de luisterdichtheid slechts een fractie van hetgeen een „bonte avond” te zien geeft.

Controleerbaar is ook de luisterdichtheid bij de schoolradio, omdat daarvan in georganiseerd verband gebruik wordt gemaakt. De schoolradio heeft bewezen, dat de omroep wel degelijk leerstof kan brengen, die educatieve betekenis heeft, óók voor de natuurbescherming!

Nog groter kan in de nabije toekomst de invloed worden, die van de televisie op de educatieve natuurbescherming uitgaat, omdat men hier in staat is niet alleen het gesproken woord te hanteren, doch ook het beeld te laten „spreken”. Vooral de jeugd — die veelal sterk visueel is ingesteld — doch ook vele ouderen zal men langs deze weg nog mee voor natuurbescherming kunnen interesseren.

De gehele natuurbescherming is — en blijft! — tenslotte een zaak van „frapper toujours”, zoals Van der Goes van Naters in zijn inleidend artikel reeds deed uitkomen. Elke generatie moet telkens weer opnieuw geïnfiltrerd worden met de natuurbeschermingsgedachte en zó opgevoed worden, dat zij in het overbevolkte Nederland zonder al te groot gevaar op het behouden natuurschoon kan worden „losgelaten”.

Bovendien — en dit is in de nabije toekomst wellicht nog belangrijker — moet in overheid en volk een zodanige geest vaardig worden, dat men bij de uitvoering van grote werken als „Deltaplan” en „De Beer” er als vanzelfsprekend op mag rekenen, dat natuur en landschap van de onderzavende gebieden zoveel mogelijk zullen worden ontzien.

Bij het bereiken van dit doel zijn pers, radio en televisie onmisbare hulpmiddelen.

Dr. Fop. I. Brouwer

LITERATUUR.

1. J. Dumazedier, „The content of adult education”, Unesco 1950, pag. 43.
2. De Volksopvoeding als vormende kracht in het sociale leven, Rede Amsterdam 1950, uitg. J. B. Wolters, Groningen.
3. Gepubliceerd Zeist, 1957, 5 dln.
4. Dr. Fop. I. Brouwer, Leven en werken van E. Heimans en de opbloei der natuurstudie in Nederland in het begin van de twintigste eeuw, J. B. Wolters, Groningen, 1958.
5. Dr. K. v. Dijk, Radio en Volksontwikkeling, Van Gorcum, Assen, 1953.
6. id. Wij en de anderen, Inleiding tot de sociologie, Roelofs van Goor, Meppel, 1958.